

TÜRKİYE’NİN İLK 1000 BÜYÜK İHRACATÇISININ ÇEŞİTLİ GÖSTERGELERE GÖRE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ¹

Recep DÜZGÜN*

ÖZ

Türkiye 1980 sonrası “İhracata Dayalı Büyüme Strateji” bazlı bir büyüme modeline geçmiştir. Söz konusu stratejide ihracat, büyüme ve kalkınmanın önemli unsurlarından biridir. Türkiye’nin ihracat hedefine ulaşmasında ülkenin en çok ihracat yapan firmalarının katkısı büyüktür. Çalışmada, çeşitli göstergeler açısından Türkiye’nin en büyük ihracatçı firmalarının performansı, 2004-2012 yıllarını kapsayan yıllık firma seviyesinde veri seti kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yıllar itibariyle, İlk 1000 büyük ihracatçı firmaların toplam ihracatı artmaktadır. Bu firmaların çoğu kamudan ziyade, özel sermayeli firmalardır. Söz konusu firmalar, genellikle büyük şehirlerde yoğunlaşmakta ve birçoğunun yabancı ortağı bulunmaktadır.

Anahtar Kavramlar: İhracat, Türkiye, İlk 1000 Büyük Firma.

COMPARATIVE ANALYSIS OF TURKEY’S FIRST 1000 BIG EXPORTERS USING THE VARIOUS INDICATORS

ABSTRACT

After 1980, Turkey has adopted a "Export-Led Growth Strategy" based on a growth model. In this strategy, export is one of the most important elements of growth and development. To reach to Turkey's exports target, the contribution of the country's most exporting firms is great. In this study, the largest exporter of Turkey in terms of various indicators of the firm performance have been analyzed using firm level annual data from the years between 2004 and 2012. Our results show that, year by year, total exports of the top 1000 largest exporter firms is increasing. Many of these firms are privately-owned companies rather than public-owned ones. These firms are usually concentrated in big cities and many of them have a foreign partner.

Keywords: Export, Turkey, The First 1000 Major Companies.

---

¹ Bu çalışma, EconWorld 2014 International Conference on Economics, Prag, 3-5 Eylül 2014’te bildiri olarak sunulmuştur.

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

Makalenin kabul tarihi: Ekim 2014.

GİRİŞ

Bir ülkenin ihracat rakamları, o ülkenin makroekonomik performansının bir bölümünü yansıtmaları açısından önemlidir. Ülkeler açısından ihracat miktarı ve çeşitliliği büyük önem taşımaktadır. Çünkü, ülkelerin kalkınmaları adına sanayileşmek ve sanayi ürünü ağırlıklı bir ihracata sahip olmak hayati derecededir. Yüksek ihracat miktarları neticesinde kazanılan dövizler, bir taraftan ödemeler dengesi üzerindeki baskıyı azaltırken; diğer taraftan ülkedeki kaynak açığını kapatmakta ve ülkenin gelişmesine hız kazandırmaktadır. İhracat, ülkelerde sermaye oluşumuna ve büyümeye yol açan enerji ve yatırım mallarının ithalini finanse etmek için gerekli olan yabancı döviz rezervlerinin temininde de önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye, 1980 sonrası “İhracata Dayalı Büyüme Strateji” bazlı bir büyüme modeline geçmiştir. Söz konusu stratejide ihracat, büyüme ve kalkınmanın önemli unsurlarından biridir. Bir ülkenin ihracatında, ülke ve mal çeşitliliğinin olması, katma değeri yüksek, rekabet gücü olan, ileri teknoloji yoğun, talebin fiyat esnekliği düşük, talebin gelir esnekliği ise yüksek mallardan oluşması hayati bir ve ihracatın sürekliliği açısından önemlidir. Bu bağlamda, 1980’lerde söz konusu modelin uygulanması için yasal ve kurumsal bir takım düzenlemeler yapılmış, ihracatın önündeki engeller kaldırılmış, KDV istisnası ve ihracata kredi gibi teşvikler verilmiştir. Bu durum firmaların, ileri teknoloji kullanan, dünya piyasasıyla rekabet edebilen mal ve hizmetlerinin üretim kapasitesini artırmıştır. Yapılan destekler ve düzenlemelerle ihracat oldukça artmış ve ihracatın kompozisyonu önemli ölçüde değişmiştir. Bütün bu çalışmalar neticesinde, Türkiye 1980 yılında dünya ihracat sıralamasında 67. sıra bulunurken, 2013 yılına geldiğimizde 30. sıraya yükselmiştir.

Söz konusu değişim, ilk 1000 büyük ihracatçı firmanın performansı ve yapısındaki gelişmeyle daha iyi görülebilmektedir. Çünkü Türkiye’nin en büyük 1000 ihracatçı firması, Türkiye’nin toplam ihracatının 2004 yılında %78’ini ve 2013 yılında %59’unu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye’nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının performansını ortaya koymak ve 1000 ihracatçı firmasının yapısını incelemektir. Bu açıdan, Türkiye’nin ilk 1000 ihracatçı firmasının performansı ve yapısının incelenmesi, Türkiye ihracatının performansının ve yapısının anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Çalışmanın, bu açıdan önemli olduğu ve ilgili alandaki boşluğu doldurduğu düşünülmektedir. Çalışma, 2003-2013 yıllarını kapsamaktadır. İlgili yılların seçilmesinin nedeni, Türkiye İhracatçıları Meclisi’nin (TİM), “İlk 1000 İhracatçı Firma” çalışmasını 2003 yılında başlatmasıdır.

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, ihracatı belirleyen faktörler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, Türkiye’nin ihracat ve GSYİH açısından dünyadaki konumu ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde, Türkiye’nin en büyük

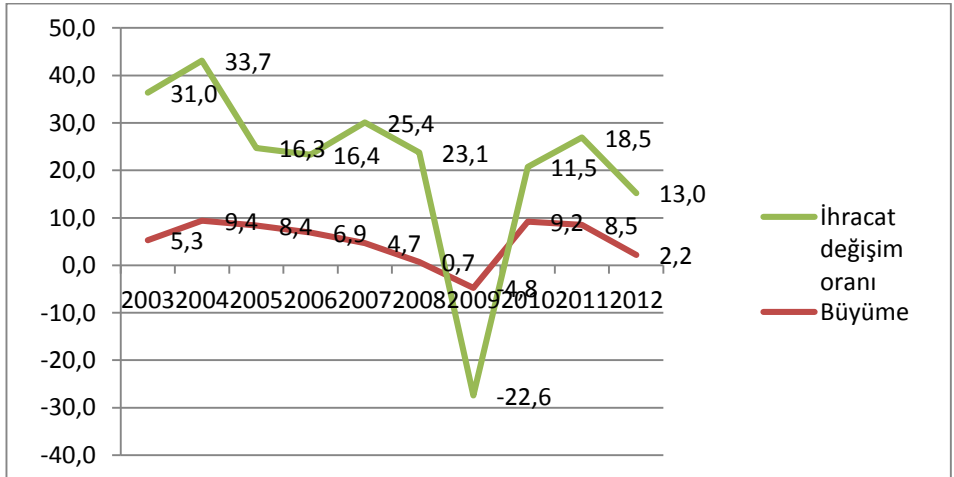
1000 ihracatçı firmasının performansı analiz edilmiştir. Beşinci bölümde, Türkiye'nin en büyük 10 ihracatçı firmasının performansı incelenmiştir. Son bölümde ise sonuçlar ve genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

I. İHRACATIN BELİRLEYİCİLERİ

Literatürde ihracat performansını belirleyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin çok sayıda çalışma mevcuttur. Buna göre, gerek makroekonomik gerek mikroekonomik ve gerekse de firma bazlı birçok faktör ihracat düzeyini belirlemektedir.

İhracatı belirleyen faktörlerden ilki o ülkenin *GSYİH* sıdır. Bir ülkede yapılan üretimin değeri olan *GSYİH*, ihracatı olumlu etkilemektedir. *GSYİH*'deki artışa büyüme denmektedir. Dolayısıyla esasen büyüme ve ihracat arasında pozitif bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Çünkü üretim arttıkça, fazladan yapılan üretim uluslararası piyasalarda eritilecektir. Ngeno (1996), Kenya için yaptığı çalışmada, ekonomik çıktının ihracatı belirlediğini ortaya koymuştur. Grafik 1'de büyüme ve ihracat ilişkisi görülmektedir. Buna göre, iki değişkenin genel olarak aynı yönde hareket ettiği açıkça ortadadır. Narayan ve Narayan (2004), Fiji için yaptığı çalışmada, yurtiçi gelirin ihracatı pozitif ve anlamlı etkilediğini ortaya koymuştur. Onlara göre büyüme, ihracata yönelik mal arzını olumlu etkilemektedir.

Grafik 1: Büyüme ve İhracat İlişkisi

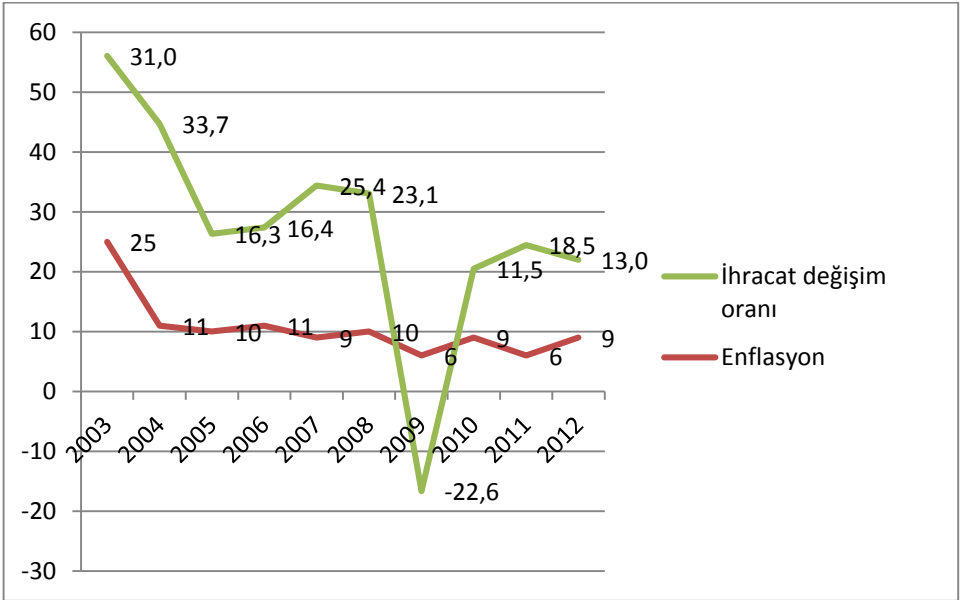

Kaynak: www.worldbank.org, www.tuik.gov.tr.

İhracatı etkileyen bir diğer faktör ülkelerin ticaret hadleridir. Avantajlı ticaret hadleri, ihracat büyümesini artırırken; olumsuz ticaret hadleri ise, ihracat bü-

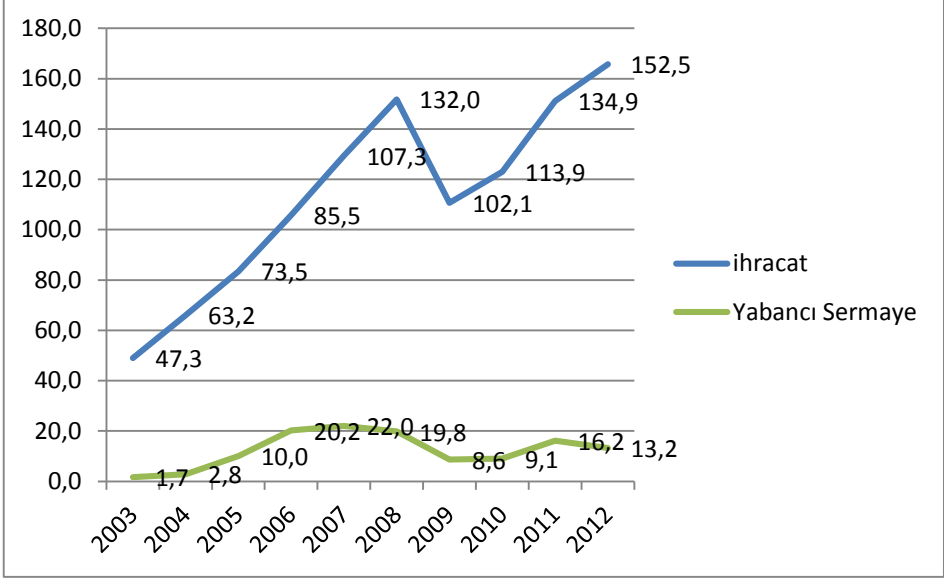
yüme oranlarını azaltmaktadır. Musinguzi ve Obwona (2000), Uganda için yaptığı çalışmada, ticaret hadlerinin ihracat üzerinde marjinal düzeyde ama istatistiki olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Diğer taraftan, Enflasyon da ihracatı etkilemektedir. Enflasyonist politikaların neticesinde artan iç fiyatlarla iç talep daralmaktadır. Talep daralmasının yol açtığı üretim fazlası, dış piyasalarda eritilmektedir. Grafik 2’de enflasyon ve ihracat ilişkisi görülmektedir. Grafikten görüldüğü üzere, her iki değişken dalgali bir seyir izlemektedir.

Grafik 2: Enflasyon ve İhracat İlişkisi

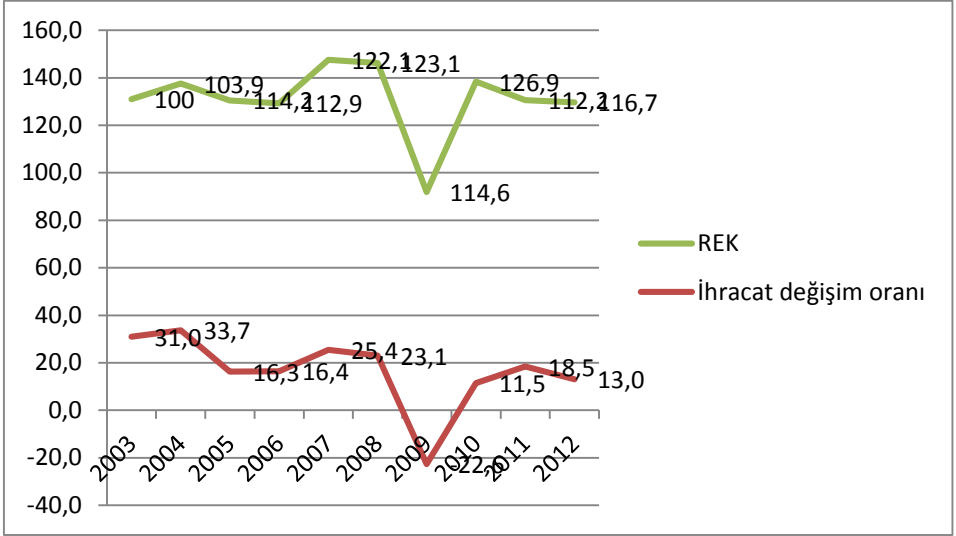
Kaynak: www.worldbank.org, www.tuik.gov.tr.

İhracatı belirleyen bir başka değişken, doğrudan yabancı yatırım (DYY) akışıdır. Ana ülkeden ev sahibi ülkeye yönelik yabancı sermaye akışının artması, ev sahibi ülkeden ana ülkeye olan ihracatı artıracaktır. Chaisrisawatsuk ve Chaisrisawatsuk (2007), ihracat ile DYY arasında tamamlayıcılık ilişkisini ortaya koymuştur. Dijk (2002) Endonezya için yaptığı çalışmada doğrudan yabancı yatırımların ihracat üzerinde pozitif, anlamlı ve oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Clarke'a göre (2005), yabancı sermayeli firmalar, yerli sermayeli firmalara göre, daha fazla ihracat yapmaktadır. Lipsey ve Weiss (1981), 1970 yılında 40 ülkeye ilişkin doğrudan yabancı yatırımlar ile ABD ihracatı arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Grafik 3’te her iki değişken arasındaki pozitif yönlü ilişki net bir şekilde görülmektedir.

Grafik 3: Doğrudan Yabancı Sermaye ve İhracat İlişkisi

Kaynak: www.worldbank.org, www.tuik.gov.tr.

Ülkelerin ihracat performansları, reel döviz kuruna bir hayli bağlıdır. Döviz kurundaki aşınma, ilgili ülkenin ihracatını uluslararası piyasada daha ucuz hale getirmektedir. Sharma (2000), Hindistan'da ihracat fiyatları düştüğünde, Hindistan ihracatına yönelik talebin arttığına yönelik bulgular elde etmiştir. Haris (1995) de Karayip ülkeleri için yaptığı çalışmasında, reel döviz kurunun pozitif ve anlamlı etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Grafik 4, reel döviz kuru ve ihracat arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Grafikten görüldüğü üzere, iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Altıntaş ve Çetin (2008), Türkiye için yaptıkları çalışmada reel döviz kurunun dış ticaret üzerinde, uzun dönemde pozitif ve anlamsız, kısa dönemde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.

Grafik 4: Reel Kur ve İhracat İlişkisi

Kaynak: www.worldbank.org, www.tuik.gov.tr.

Atabay (2004)'e göre, firmanın içsel özellikleri (işletme büyüklüğü, ihracat deneyimi, yönetici özellikleri, ürün özellikleri, firmanın pazarlama stratejisi) ve dışsal faktörler (ihracat pazarının özellikleri, pazarın gelişmişlik düzeyi, pazardaki rekabet, marka ve ürün tanınırlılığı, pazara giriş engelleri), ihracatın bir diğer belirleyicisidir. Cavuşgil ve Zou (1994) çalışmalarında, performansı belirleyen değişkenler olarak ihracat pazarlaması stratejisi, firma özellikleri, ürün özellikleri (içsel değişkenler), sektör özellikleri ve ihracat pazarı özellikleri (dışsal değişkenler) üzerinde durmuşlardır.

Firma büyüklüğü de ihracatı etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Cavuşgil ve Naor (1987) çalışan sayısını ve firmanın toplam gelirini; Christensen vd. (1987) ise toplam satışları, işletme büyüklüğünün göstergesi olarak ele almışlardır. Her iki çalışmada, firma büyüklüğü ile ihracat arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Aiteken vd. (1997) ve Clarke (2005) da firma büyüklüğü ile ihracat arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Yazarlara göre, büyük firmalar, küçük firmalara göre daha fazla ihracat yapmaktadır. Büyük firmaların daha fazla ihracat yapmalarının nedeni, onların daha fazla AR-GE faaliyetlerinde bulunmaları ve söz konusu faaliyetlerin ise, firmalarda emeğin verimini artırmasıdır.

II. TÜRKİYE'NİN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Dünya ekonomisi, özellikle gelişmiş ülkelerin performanslarına bağlı olarak, 2002 yılından itibaren, ekonomik anlamda artan bir grafik yaşamıştır. Ancak,

2008 yılındaki ekonomik krizin etkilerinin hissedildiği 2009 yılında, binde 7 gerileyen dünya üretimi 2010 yılında %5,1 gibi yüksek bir oranda artmış, izleyen yıllarda ise yavaşlama trendine girmiştir. Bu durum 2013 yılında da devam etmiş ve yıl sonunda büyüme hızı %2,9'a gerilemiştir. Böylece de 2012 yılında 72,2 trilyon dolar olan dünya hasılası 2013 sonunda 73,4 trilyon dolara yükselmiştir. Benzer bir eğilim, dünya mal ihracatında da kendini göstermektedir. Buna göre, 2009 yılında daralan dünya mal ihracatı, kısmi toparlanmalarla 2012 yılında 18 trilyon dolara ve 2013 yılında ise, 18.7 trilyon dolara ulaşmıştır.

Tablo 1: Türkiye'nin İhracat ve GSYİH Açısından Dünyadaki Payı (%)

YILLAR	Türkiye'nin İhracatı*	Dünya İhracatı*	Türkiye'nin Payı (%)	Türkiye GSYİH*	Dünya GSYİH*	Türkiye'nin Payı (%)
2002	36.060	6.412.190	0,56	232.500	33.810.800	0,69
2003	47.250	7.468.680	0,63	303.000	37.977.700	0,80
2004	63.170	9.133.890	0,69	392.200	42.743.700	0,92
2005	73.480	10.445.620	0,70	483.000	46.248.300	1,04
2006	85.530	12.128.890	0,71	530.900	50.044.900	1,06
2007	107.270	13.876.650	0,77	647.100	56.424.900	1,15
2008	132.030	16.017.760	0,82	730.300	61.823.500	1,18
2009	102.140	12.400.110	0,82	614.600	58.601.600	1,05
2010	113.880	15.129.220	0,75	731.100	63.990.700	1,14
2011	134.910	18.070.850	0,75	774.800	70.782.400	1,09
2012	152.460	18.096.850	0,84	788.300	72.216.400	1,09
2013**	151.707	18.700.000	0,81	821.800	73.454.400	1,12

* Milyar \$ olarak ifade edilmiştir.

** 2013 yılı değerleri, tahmini rakamlardır.

Kaynak: www.tuik.gov.tr, www.kalkinma.gov.tr.

Tablo 1'de Türkiye'nin dünya hâsılasındaki ve dünya mal ihracatındaki payları yer almaktadır. Tablodan görüldüğü üzere, 2002-2013 yılları arasında Türkiye'nin dünya mal ihracatındaki payı genel olarak %0,5-0,8 arasında dalgalanmaktadır. Türkiye'nin ulaştığı ihracat rakamlarına göre dünya sıralamasında 2011'de 32., 2012'de 31. ve 2013'te 30. sırada yer almıştır. Türkiye'nin dünya hasılasındaki payı ise aynı yıllar itibariyle, %0,5-1,1 arasında dalgalanmaktadır. Türkiye 2013 yılında elde ettiği 821.8 milyar \$'lık GSYİH ile, 2012 yılındaki dünya sıralamasındaki 17. büyük ekonomi olma özelliğini korumuştur.

III. TÜRKİYE'NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ PERFORMANLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ (2004-2013)

Bu bölümde, Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının 2004-2013 yılı ihracat ve firma performansları çeşitli kriterler açısından incelenmiştir.

A. BİRİNCİ VE İKİNCİ 500 BÜYÜK İHRACATÇI FİRMANIN, TÜRKİYE İHRACATINDAKİ PAYI

Tablo 2’de, Türkiye’nin birinci ve ikinci 500 büyük ihracatçı firmalarının toplam ihracat rakamları verilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere, hem birinci hem de ikinci 500 büyük ihracatçı firmaların ihracatları 2009 yılı hariç sürekli artmıştır. 2013 yılına gelindiğinde ilk 500 büyük ihracatçı firmanın ihracatı 76.1 milyar \$ ve ikinci 500 büyük ihracatçı firmanın ihracatı ise 14.3 milyar \$ düzeyine ulaşmıştır. Her iki firma grubunun, Türkiye’nin ihracatı içindeki payına bakıldığında ilginç bir durumla karşılaşılmaktadır. Buna göre, Türkiye ihracatı içinde, ilk 500 büyük ihracatçının payı %50’ye kadar gerilemiş; buna karşın ikinci 500 büyük ihracatçı firmanın payı ise, görece artarak %9,4’e ulaşmıştır.

Tablo 2: Birinci ve İkinci 500 Büyük İhracatçı Firmanın Türkiye İhracatındaki Payı

YILLAR	İlk 500 Firmanın İhracatı*	İkinci 500 Firmanın İhracatı*	Türkiye İhracatındaki Payı (%)	
			İlk 500	İkinci 500
2004	43.842.380.883	5.179.490.543	69,4	8,2
2005	45.712.679.409	5.707.337.618	62,2	7,7
2006	52.911.718.598	7.496.847.105	61,8	8,7
2007	63.869.241.495	9.459.611.771	60,3	8,9
2008	78.276.661.000	10.898.276.000	61,4	8,5
2009	54.270.495.697	9.265.585.987	53,4	9,1
2010	63.097.782.963	10.746.888.847	55,4	9,4
2011	74.686.964.100	12.521.097.642	55,5	9,3
2012	75.307.015.200	12.913.605.576	49,5	8,5
2013	76.116.856.245	14.325.453.791	50,1	9,4

*\$ olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: www.tim.org.tr

B. TÜRKİYE’NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ VE TÜRKİYE’NİN İHRACATI

Tablo 3’te Türkiye’nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının ihracatının gelişimi ve Türkiye ihracatındaki payı ortaya konmuştur. Buna göre, Türkiye’nin ilk 100 firmasının ihracatı ve Türkiye’nin toplam ihracatının gelişimi benzer eğilim göstermektedir. 2009 yılı dışındaki tüm yıllarda ihracat rakamları sürekli artmıştır. Gerek ilk 1000 firmanın gerekse Türkiye’nin toplam ihracatı 2004 yılından günümüze yaklaşık 2 kat artmıştır. Türkiye’nin ihracatı 151.7 milyar \$’a ulaşmıştır. İlk 1000 ihracatçı firmanın ihracat rakamları sürekli artsa da; toplam ihracat içindeki payı sürekli azalmış ve 2013 yılında %59’a gerilemiştir. Söz konusu durum, ilk 1000 firmanın ihracatının azalması değil; diğer firmaların ihracatlarının artması anlamına gelmektedir.

İlk 1000 firmanın ihracatının sektörel dağılımına bakıldığında sanayi ürünleri ihracatının payının yüksek olduğu görülmektedir. 2013 yılındaki 90.4 milyar \$'lık ihracatın sektörel dağılımı şu şekildedir: Tarım sektörü ihracatı 11.2 milyar \$, sanayi sektörü ihracatı 76.7 milyar \$ ve madencilik sektörü ihracatı 2.4 milyar \$. İlk 1000 ihracatçı firmanın ihracatının sektörel yapısı 2008 yılından günümüze bu şekildedir. Bu durum, Türk ihracatının sanayileştiği anlamına gelmektedir.

Tablo 3: İlk 1000 İhracatçı Firmanın İhracatı ve Türkiye İhracatındaki Payı

YILLAR	İlk 1000 Firmanın İhracatı*	Türkiye'nin İhracatı*	İlk 1000 Firmanın Payı (%)
2004	49.021.871.426	63.167.000.000	78
2005	51.420.017.027	73.476.000.000	70
2006	60.408.565.703	85.535.000.000	71
2007	73.328.853.266	107.272.000.000	68
2008	89.180.774.799	132.027.000.000	68
2009	63.536.081.685	102.143.000.000	62
2010	73.844.671.810	113.883.000.000	65
2011	87.209.508.149	134.907.000.000	65
2012	88.220.620.777	152.462.000.000	58
2013	90.442.310.037	151.707.000.000	59

*\$ olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: www.tim.org.tr, www.tuik.gov.tr

C. TÜRKİYE'NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ SERMAYE YAPISI

Tablo 4'te, ilk 1000 büyük ihracatçı firma içinde yabancı sermayeli olanların sayısı verilmiştir. Yabancı sermayeli firmalardan kasıt, sermaye yapısında yabancı ortak bulunmasıdır. Bu firmalar arasında tamamen (%100) yabancı sermayeli firmalar ve yabancı sermaye ortaklı firmalar bulunmaktadır. Buna göre, 2004'ten günümüze yabancı sermayeli firma sayısı dalgalanma gösterse de oransal olarak yaklaşık aynı düzeydedir. 2013 yılında sermaye yapısını bildiren 876 firmanın 176'sı yabancı sermayelidir. Bu firmaların ilk 1000'deki payı %20'dir. Diğer bir ifadeyle, her 5 firmadan 1 tanesi yabancı sermayelidir.

Tablo 4: Türkiye'nin İlk 1000 İhracatçı Firması İçerisinde Yabancı Sermayenin Gelişimi

Yıl	Yabancı Sermayeli	Toplam Firma Sayısı*	Yabancı Sermayeli Firmaların Payı (%)
2004	170	981	17,3
2005	170	995	17,1
2006	159	923	17,2
2007	158	910	17,4
2008	144	851	16,9
2009	148	873	17,0
2010	170	885	16,7
2011	151	962	15,4
2012	168	863	19,5
2013	176	876	20,1

* Sermaye yapısını belirten firma sayısı.

Kaynak: www.tim.org.tr

D. TÜRKİYE'NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ SEÇİLMİŞ İLLERE GÖRE DAĞILIMI

Tablo 5'te Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının illere göre sıralaması mevcuttur. Tabloya göre, en büyük 1000 ihracatçı içinde en çok firması olan ilk 3 il sırasıyla, İstanbul, İzmir ve Gaziantep'tir. İllerin firma sayıları, yıllar itibariyle değerlendirildiğinde ilginç bulgular elde edilmektedir. Örneğin, ilk 1000 ihracatçı firmanın yaklaşık yarısı İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Ancak, İstanbul firma sayısı sürekli azalmıştır. Diğer taraftan, İzmir ve Bursa firmalarının sayısında ciddi kayıplar olduğu görülmektedir. Buna karşın, özellikle Gaziantep ve Kocaeli firma sayılarında gözle görülür bir artışın olduğu açıkça ifade edilebilir.

Tablo 5: Seçilmiş Bazı İllerin, Türkiye'nin İlk 1000 Firması içindeki Firma Sayıları

İl	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İSTANBUL	523	512	511	546	535	503	492	483	475	535	452
İZMİR	89	72	75	75	63	65	67	66	66	63	70
GAZİANTEP	24	33	36	34	33	48	49	53	63	33	67
KOCAELİ	31	31	32	32	41	47	41	44	62	41	56
BURSA	68	69	63	61	57	55	52	55	48	57	51
ANKARA	39	38	46	41	42	48	52	47	45	42	45
DENİZLİ	31	34	35	34	29	28	22	27	23	29	24
HATAY	18	18	17	20	17	16	23	19	17	17	13
ADANA	16	21	16	13	15	15	15	17	17	15	22
MANİSA	18	19	17	17	16	18	20	20	14	16	18
DİĞER	143	153	152	127	156	159	165	169	170	156	182
TOPLAM	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Kaynak: www.tim.org.tr

E. TÜRKİYE'NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ ORTALAMA ÇALIŞAN SAYISI

Tablo 6'da, ilk 1000 büyük ihracatçı firmanın ortalama çalışan sayısı verilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere, ortalama çalışan sayısı sürekli dalgalanma göstermiştir. 2003 yılında ilk 1000 ihracatçı firmada toplam 433 bin kişi; 2013 yılına gelindiğinde toplam 445 bin kişi istihdam edilmiştir. 2010 yılından bu tarafa sürekli istihdam yaratan bu firmalar, 2013 yılında rakam olarak 10 yıl öncesine dönmüştür. Bunun nedenin istihdam azalışına ilave olarak, verimlilik artışı da olabileceği düşünülmektedir. 2012 yılında istihdam rakamları itibarıyla ilk 1000 firma zirveye ulaşmıştır.

Tablo 6: İlk 1000 İhracatçı Firmanın Ortalama Çalışan Sayıları

YILLAR	Ortalama Çalışan Sayısı*
2003	433
2004	425
2005	447
2006	471
2007	506
2008	479
2009	458
2010	499
2011	523
2012	530
2013	445

*Adet olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: www.tim.org.tr

F. TÜRKİYE’NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ ORTALAMA KÂRLILIK ORANLARI

Tablo 7’de, ilk 1000 büyük ihracatçı firmanın kârlılık oranları verilmiştir. Buna göre 2003 yılında 2012 yılına kadar firmaların kârlılık oranları aşağı yukarı aynıdır ve %6 civarındadır. Ancak, 2013 yılına bakıldığında kârlılık oranında ciddi bir düşmenin yaşandığı görülmektedir. 2013 yılında firmaların kârlılığı %4’e gerilemiştir.

Tablo 7: İlk 1000 İhracatçı Firmanın Ortalama Kârlılık Oranı

YILLAR	Kârlılık Oranı (%)
2003	6,4
2004	6,9
2005	6,4
2006	6,8
2007	6,8
2008	5,1
2009	7,5
2010	6,2
2011	5,4
2012	6,0
2013	4,1

Kaynak: www.tim.org.tr

G. TÜRKİYE’NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ BÖLGESEL DAĞILIMI

Tablo 8’de Türkiye’nin en büyük 1000 ihracatçı firmasının bölgelere göre dağılımı mevcuttur. Tabloya göre, en büyük 1000 ihracatçı içinde en çok firması olan ilk 3 bölge sırasıyla, Marmara, Ege ve Güneydoğu Anadolu’dur. Bölgelerin firma sayıları, yıllar itibariyle değerlendirildiğinde ilginç bulgular elde edilmektedir. Örneğin, ilk 1000 ihracatçı firmanın yarısından fazlası Marmara’da faaliyet göstermektedir. Ancak, Marmara’nın firma sayısı sürekli azalmıştır. Diğer taraftan, Ege Bölgesi’nin firmalarının sayısında ciddi kayıplar olduğu görülmektedir. Buna karşın, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin firma sayısında gözle görülür bir artışın olduğu açıkça ifade edilebilir. Bu bölgede, 2003 yılında ilk 1000 ihracatçı içinde 27 firma varken; 2013 yılında 88 firmaya yükselmiştir. İlk 1000 içinde en az firması olan bölge Doğu Anadolu’dur.

Tablo 8: Bölgelerin, Türkiye'nin İlk 1000 Firması İçindeki Firma Sayıları

BÖLGE	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Marmara	655	644	633	657	654	632	610	601	614	595	586
Ege	157	142	144	142	126	130	129	136	118	123	138
Güneydoğu Anadolu	27	37	50	44	48	62	72	70	83	81	88
İç Anadolu	64	73	72	68	72	78	83	82	76	89	81
Akdeniz	61	67	63	56	60	59	72	70	69	66	71
Karadeniz	28	31	31	26	32	31	30	31	34	32	30
Doğu Anadolu	8	6	7	7	8	8	4	10	6	14	6
TOPLAM	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Kaynak: www.tim.org.tr

H. TÜRKİYE'NİN İLK 1000 İHRACATÇI FİRMASININ KONUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

Tablo 9'da en büyük 1000 ihracatçı firmanın konumlarına göre dağılımı verilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere, yapılan ihracatların çoğunluğu üretici ihracatçılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Dış ticaret şirketlerinin ihracattaki payları en azdır. 2005 yılından günümüze, dış ticaret firmalarının payı sürekli azalmıştır. 2005 yılından sonra firmalar ihracatlarını, dış ticaret firmaları üzerinden değil; özellikle kendi gruplarına ait dış ticaret firmaları üzerinden yapmışlardır. Diğer bir ifadeyle, dış ticareti kendi iç bünyelerine katmışlardır.

Tablo 9: İlk 1000 İhracatçı Firmanın Konumlarına Göre Dağılımı

YILLAR	Üretici İhracatçı (%)	Grup Dış Ticaret Firması (%)	Dış Ticaret Şirketi (%)
2005	61,5	12,5	26,0
2006	67,3	22,0	10,7
2007	68,7	18,8	12,5
2008	75,0	16,5	8,6
2009	75,7	17,7	6,6
2010	69,2	17,7	13,1
2011	69,0	20,6	10,4
2012	68,0	21,0	11,0
2013	64,7	15,9	4,7

Not: 2013 yılında sınıflama sayısı dörde çıkarılmıştır. Buna göre, ihracatçı firma kategorisi eklenmiştir. 2013 yılında bu kategorideki firmanın ilk 1000'deki payı %14,5'tir.

Kaynak: www.tim.org.tr

VI. TÜRKİYE’NİN İLK 10 İHRACATÇI FİRMASININ PERFORMANSI

Bu bölümde Türkiye’nin en çok ihracat yapan ilk 10 firması üzerinde durulmuş ve ilk 10 firmanın performansı ele alınmıştır.

A. TÜRKİYE’NİN İLK 10 İHRACATÇISI ARASINA GİRMİŞ FİRMALAR

Tablo 10’da Türkiye’nin en büyük ilk 10 firması tanıtılmıştır. Buna göre, 2004-2013 yılları arasında toplam 19 firma ilk 10 içinde yer almıştır. Bu firmalardan 2 tanesi, firma ismini ve diğer bilgilerini belirtmemiştir. Söz konusu 19 firmanın 3 tanesi hariç geri kalan 16’sı İstanbul kayıtlıdır. Sektör dağılımına bakıldığında bu firmaların, ağırlıklı olarak, Elektrik-Elektronik, Hizmet (3 firma), Otomotiv Endüstrisi (4 firma) ve Çelik (4 firma) sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 10: İlk 10 İhracatçısı Arasında Yer Alan Firmalar ve Sektörleri

Sıra	Firma Adı	İli	Sektör
1	ARÇELİK A.Ş.	İstanbul	Elektrik-Elektronik, Hizmet
2	BEKO ELEKTRONİK A.Ş.	İstanbul	Elektrik-Elektronik, Hizmet
3	DİLER DIŞ TİCARET A.Ş.	İstanbul	Çelik
4	FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.	İstanbul	Otomotiv Endüstrisi
5	GİSAD DIŞ TİCARET A.Ş.	İstanbul	Tekstil ve Hammaddeleri
6	GSD DIŞ TİCARET A.Ş.	İstanbul	Hazırgiyim ve Konfeksiyon
7	HABAŞ SİNİ VE TIBBİ GAZLAR ENDÜSTRİSİ A.Ş.	İstanbul	Çelik
8	İÇDAŞ ÇELİK ENERJİ TERSANE VE ULAŞ. SAN. A.Ş.	İstanbul	Çelik
9	KİBAR DIŞ TİCARET A.Ş.	İstanbul	Demir ve Demir Dışı Metaller
10	OYAK RENAULT OTOMOBİL FABRİKALARI A.Ş.	İstanbul	Otomotiv Endüstrisi
11	RAM DIŞ TİCARET A.Ş.	İstanbul	Savunma ve Havacılık Sanayi
12	TGS. DIŞ TİC. A.Ş.	İstanbul	Hazırgiyim ve Konfeksiyon
13	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	İstanbul	Otomotiv Endüstrisi
14	TOYOTA OTOMOTİV SANAYİ TÜRKİYE A.Ş.	Sakarya	Otomotiv Endüstrisi
15	TÜPRAŞ	Kocaeli	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri
16	VESTEL DIŞ TİCARET A.Ş.	Manisa	Elektrik-Elektronik, Hizmet
17	YÜCEL BORU İHR. İTH. VE PAZ. A.Ş.	İstanbul	Çelik
18	.....	İstanbul	-
19	.....	İstanbul	-

B. TÜRKİYE'NİN İLK 10 İHRACATÇISI ARASINA GİRMİŞ FİRMALARA AİT ÖZET BİLGİLER

Tablo 11'de Türkiye'nin en büyük ilk 10 firmasına ait diğer özet bilgiler sunulmuştur. Tabloya göre, 2004-2013 yılları (10 yıl) arasında FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş., OYAK RENAULT OTOMOBİL FABRİKALARI A.Ş., TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş., TOYOTA OTOMOTİV SANAYİ TÜRKİYE A.Ş., TÜPRAŞ ve VESTEL DIŞ TİCARET A.Ş. her yıl Türkiye'nin ilk 10 ihracatçısı arasında yer almıştır.

İlk 10 firma arasına girmiş firmalardan FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş. bir kez (2007); OYAK RENAULT OTOMOBİL FABRİKALARI A.Ş. (2009,2010) ve TOYOTA OTOMOTİV SANAYİ TÜRKİYE A.Ş. (2004,2005) iki kez; TÜPRAŞ ise (2006, 2008, 2011, 2012, 2013) beş kez Türkiye'nin en büyük ihracatçısı olmuştur. Birincilik yaşamış 4 firmanın 3 tanesi otomotiv endüstrisinde faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin en büyük ilk 10 ihracatçısı arasında yer alan firmalardan 14'ü yerli sermayeli, 1 tanesi tamamen yabancı sermayeli, 3 tanesi yabancı ortaklı ve 1 tanesi de kamu ortaklıdır.

Tablo 11: İlk 10 İhracatçısı Arasında Yer Alan Firmaların Özet Bilgileri

Sıra	Firma Adı	İlk 10'da Kaç Defa Yer Aldığı	Birinciliği	Sermaye Yapısı
1	ARÇELİK A.Ş.	8	-	Yerli
2	BEKO ELEKTRONİK A.Ş.	1	-	Yerli
3	DİLER DIŞ TİCARET A.Ş.	2	-	Yerli
4	FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.	10	2007	Yabancı Ortaklı
5	GİSAD DIŞ TİCARET A.Ş.	5	-	Yerli
6	GSD DIŞ TİCARET A.Ş.	4	-	Yerli
7	HABAŞ SİNİ VE TIBBİ GAZLAR ENDÜSTRİSİ A.Ş.	5	-	Yerli
8	İÇDAŞ ÇELİK ENERJİ TERSANE VE ULAŞ. SAN. A.Ş.	5	-	Yerli
9	KİBAR DIŞ TİCARET A.Ş.	3	-	Yerli
10	OYAK RENAULT OTOMOBİL FABRİKALARI A.Ş.	10	2009,2010	Yabancı Ortaklı
11	RAM DIŞ TİCARET A.Ş.	1	-	Yerli
12	TGS. DIŞ TİC. A.Ş.	1	-	Yerli
13	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	10	-	Yabancı Ortaklı
14	TOYOTA OTOMOTİV SANAYİ TÜRKİYE A.Ş.	10	2004,2005	Yabancı
15	TÜPRAŞ	10	2006,2008, 2011,2012, 2013	Kamu, Yerli, Yabancı
16	VESTEL DIŞ TİCARET A.Ş.	10	-	Yerli
17	YÜCEL BORU İHR. İTH. VE PAZ. A.Ş.	1	-	Yerli
18	.....	1	-	Yerli
19	.....	1	-	Yerli

C. TÜRKİYE’NİN İLK 10 FİRMASININ İHRACATI VE İLK 1000’DEKİ PAYI

Tablo 12: İlk 10 İhracatçı Firmanın Toplam İhracatı

YILLAR	İlk 10 Firmanın İhracatı*	İlk 1000 Firmanın İhracatı*	İlk 10 Firmanın Payı (%)
2004	13.677.151.224	49.021.871.426	27,9
2005	14.994.399.504	51.420.017.027	29,1
2006	18.126.458.949	60.408.565.703	30,0
2007	22.011.275.715	73.328.853.266	30,0
2008	25.755.773.768	89.180.774.799	28,8
2009	16.399.382.091	63.536.081.685	25,8
2010	18.426.740.073	73.844.671.810	24,9
2011	22.922.008.733	87.209.508.149	26,2
2012	23.164.938.019	88.220.620.777	26,2
2013	22.776.415.084	90.442.310.037	25,1

*\$ olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: www.tim.org.tr

Tablo 12’de Türkiye’nin en büyük 10 ihracatçı firmasının ihracatının gelişimi ve ilk 1000 firmanın ihracatındaki payı ortaya konmuştur. Buna göre, Türkiye’nin ilk 10 firmasının ihracatı ve Türkiye’nin ilk 1000 ihracatçısının toplam ihracatının gelişimi (2013 yılı hariç) genel olarak benzer eğilim göstermektedir. İlk 10 firmanın ihracatı 2009 ve 2013 yılında azalma; diğer yıllarda ise, artış göstermiştir. 2008 yılında ilk 10 firmanın ihracatı 25.7 milyar \$ ile zirve yapmıştır. 2013 yılı ilk 10 firmanın ihracatı toplam 22.7 milyar \$’dır. Türkiye’nin en büyük ilk 10 ihracatçısının ihracatının, ilk 1000 ihracatçı firmanın ihracatı içindeki payı genel olarak %25-30 arasındadır. Söz konusu bu oran 2006-2007 yıllarında %30’a kadar çıkmıştır.

D. TÜRKİYE’NİN İLK 10 İHRACATÇI FİRMASININ SEKTÖREL DAĞILIMI

Tablo 13’te Türkiye’nin en büyük ilk 10 ihracatçısının yıllar itibariyle sektörel gelişimi ortaya konmuştur. Buna göre, değerlendirmeye katılan 26 sektörün 9’unda faaliyet gösteren firmalar, ilk 10 içinde yer almıştır. Tablodan görüleceği üzere, ilk 10 firmanın yıllar itibariyle yoğunlaştığı sektörler Elektrik-Elektronik, Hizmet, Çelik ve Otomotiv Endüstrisi’dir. Savunma ve Havacılık Sanayi sektöründe sadece 1 firma ve sadece 2005 yılında ilk 10 firma içinde yer almıştır. Demir ve Demir Dışı Metaller sektöründeki firma ise, son 3 yıldır ilk 10 içerisinde yer almaktadır.

Tablo 13: İlk 10 İhracatçı Firmanın Sektörel Dağılımı

Sektör	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Elektrik-Elektronik, Hizmet	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2
Çelik			1	1	3	2	2	2	2	
Otomotiv Endüstrisi	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Tekstil ve Hammaddeleri	1	1	1	1	1					
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	1	1	1			1				1
Demir ve Demir Dışı Metaller								1	1	1
Savunma ve Havacılık Sanayi		1								
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Bilgi Vermeyen	1			1			1			1
TOPLAM	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Kaynak: www.tim.org.tr

SONUÇ

Türkiye 1980 sonrasında ihracat odaklı bir büyüme modeline geçmiştir. İhracat, öncelikle, büyümenin motoru olmakla beraber istihdamın, bölgesel denge-sizliğin ve kalkınmanın öncüsü olarak benimsenmiştir. Bu bağlamda, 1980 sonrasındaki tüm ekonomik ve yapısal reformlar ihracatın artması ve çeşitlenmesi amacıyla uygun yapılmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda, firmalara teşvikler verilmiştir. Ortaya konan çabaların sonucunda Türkiye ihracatı, kriz yılları hariç, sürekli artmış ve 2013 yılında 151 milyar \$ düzeyine ulaşmıştır. Bu potansiyelin yakalanmasında Türkiye'nin en büyük ihracatçı firmalarının performansı oldukça önemlidir. Ancak, ihracat rakamları her ne kadar belli bir büyüklüğe ulaşsa da dünya ihracatı içinde Türkiye'nin payı oldukça düşüktür. Çalışmada, Türkiye'nin en büyük ilk 1000 ihracatçısının performansı incelenmiştir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Türkiye ihracatının çoğunluğu, en büyük 1000 ihracatçı firma tarafından yapılmaktadır. Diğer ihracat yapan firmaların ve hiç ihracat yamayan firmaların da sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Bu yoğunlaşma zamanla olumsuzluklara yol açabilmektedir.

Türkiye'nin en büyük 1000 ihracatçı firması içinde yabancı sermayeli firmaların payı yaklaşık %20'dir. İlk 10 büyük ihracatçı firma içinde yabancı sermayeli firma sayısı 5'tir. Ülkemiz yabancı sermayeli firmaların ihracat potansiyelinden faydalanmaktadır. Ancak, ihracatımızın daha yerli olması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, yerli firmaların teşvik edilmesi önemlidir.

Türkiye'nin en büyük ihracatçı firmalarının iller ve bölgeler arasında dengesiz dağıldığı görülmektedir. Buna göre, en büyük 1000 ihracatçı firmanın yaklaşık

yarısı İstanbul'da; yarısından fazlası Marmara bölgesindedir. Özellikle ekonomik olarak bölgesel dengesizliğin giderilmesinde ihracat önemli bir rol oynayacaksa, ihracatçı firmaların iller ve bölgeler arasında nispeten dengeli dağıtılması ve bu yönde politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

İlk 1000 ihracatçı firmaların istihdamı yaklaşık 500.000 kişidir. İhracat arttıkça bu istihdamın daha da artacağı düşünüldüğünde, ihracatçı firmaların Türkiye'nin işsizlik sorununa katkısı daha önemli hale gelecektir. Dolayısıyla, istihdam yaratan ihracatçı sektörler ağırlık verilmelidir.

Türkiye'nin ilk 10 büyük ihracatçı firmasının, genelde aynı firmalardan oluştuğu görülmektedir. Daha başka firmaların da ihracatta, büyükler arasına girmeleri için destek verilmelidir.

Türkiye'nin En büyük ihracatçı firmalarının sektörel çeşitliliği de önemlidir. Mevcut durumda ihracatımız 5-6 sektörde yoğunlaşmaktadır. Bu açıdan ihracatın sektörel dengesizliğini giderecek adımlar atılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AITEKEN, Brian; Gordon HANSON and Ann HARRISON; (1997), "Spillovers, Foreign Investment, and Export Behaviour", **Journal of International Economics**, 43(1-2), pp.103-32.
- ALTINTAŞ, Halil ve Rahmi ÇETİN; (2008), "Türkiye'de Dış Ticaret Dengesi Belirleyicilerinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Öngörülmesi: 1989-2005", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**, 63(4), ss.29-64.
- ATABEY, İsmail; (2004), "İhracat Performansını Etkileyen Faktörler (Zeytinyağı Sektöründe Bir Araştırma)", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(12), ss.17-44.
- ÇAVUŞGİL, S. Tamer and Jacob NAOR; (1987), "Firm And Management Characteristics As Discrimina-Tors Of Export Marketing Activity", **Journal of Business Research**, 15(3), pp.221-35.
- ÇAVUŞGİL, S. Tamer and Zou SHOAMIN; (1994), "Marketing Strategy-Performance Relationship: An Investigation of the Empirical Link in Export Market Venture", **Journal of Marketing**, 58, pp.1-21.
- CHAISRISAWATSUK, Santi and Wisit CHAİSRİSAWATSUK; (2007)," Imports, Exports and Foreign Direct Investment Interactions and Their Effects", **Asia-Pacific Research and Training Network on Trade Working Paper Series**, No. 45, Internet Address: <http://artnet.unescap.org/pubwp4507.pdf>, Date Of Access: 11. 04. 2014.
- CHRISTENSEN, Carl H.; Angela da ROCHA and Rosane K. GERTNER; (1987), "An Empirical Investigation of The Factors Influencing Exporting Success of Brazilian Firms", **Journal of International Business Studies**, 18(3), pp.61-77.
- CLARKE, George; (2005), "Beyond Tariffs and Quotas: Why Don't African Manufacturing Firms Export More?", **Policy Research Working Paper**, No. 3617, The World Bank, Washington, D.C, Internet Address: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=754924, Date Of Access: 05. 04. 2014.
- DİJK, Van Michiel; (2002), "The Determinants Export Performance in Developing Countries: The Case of Indonesian Manufacturing", **Ecis Working Paper** 02.01, Internet Address: <http://demo.uib.es/courses/econometrics/Exports.pdf>, Date Of Access: 28. 03. 2014.

- HARRIS, Donald J.; (1995), "Determinants of Aggregate Export Performance of Caribbean Countries", **Inter American Development Bank-Working Papers**, No: 201, Internet Address: <http://web.stanford.edu/~dharris/papers/Determinants%20of%20Aggregate%20Export%20Performance%20of%20Caribbean%20Countries.pdf>, Date Of Access: 05. 04. 2014.
- Kalkınma Bakanlığı**; (2014), "Uluslararası Ekonomik Göstergeler", İnternet Adresi:<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uluslar%20Aras%20Ekonomik%20Gstergeler/Attachments/9/Uluslararası%20Ekonomik%20G%C3%B6stergeler-2013.pdf>, Erişim Tarihi: 20. 03. 2014.
- LIPSEY, Robert E. and Merle Yahr WEISS; (1981), "Foreign Production and Export in Manufacturing Industries", **Review of Economic and Statistics**, 63, pp.488-494, Internet Address: <http://www.jstor.org/stable/1935843>, Date Of Access: 20. 03. 2014.
- MUSINGUZI, Polycarp and Marios OBWONA; (2000), "The Use of Econometrics in Policy Design in Uganda", **African Economic Policy Discussion Paper**, Number 23, Kampala: Economic Research Center.
- NARAYAN, Paresh Kumar and Seema NARAYAN; (2004), "The J-Curve: Evidence from Fiji", **International Review of Applied Economics**, 18(3), pp.369–380, Internet Address: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0269217042000227088#.VImf6dKsVqU>, Date Of Access: 20. 03. 2014.
- NGENO, Nehemiah K.; (1996), "Comparative Analysis of Economic Reform and Structural Adjustment Programme in Eastern Africa with Emphasis on Trade Policies", **Technical Paper**, No: 19-20, Internet Address: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABY668.pdf, Date Of Access: 20.03. 2014.
- SHARMA, Kishor; (2000), "Export Growth in India, Has FDI Played a Role?", **Center Discussion Paper**, No. 816, Internet Address: http://aida.wss.yale.edu/growth_pdf/cdp816.pdf, Date Of Access: 20. 03. 2014.
- Türkiye İhracatçılar Meclisi**; (2014), "İlk 1000 İhracatçı Araştırması", İnternet Adresi: <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-arastirma-raporlari-ilk-1000-ih-racatci-arastirmasi.html>, Erişim Tarihi: 25. 05. 2014.
- Türkiye İstatistik Kurumu**; (2014), "Yıllara Göre Dış Ticaret", İnternet Adresi: www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 25. 05. 2014.